

Asia: Lausuntopyyntö Utajärven Tornikankaan tuulivoimahankkeen YVA-selostuksesta (POPELY/2525/2022)

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
kirjaamo.pohjois-pohjanmaa@ely-keskus.fi

Lausunto

1 Johdanto

OX2 Finland Oy suunnittelee Utajärvelle Tornikankaan alueelle 24 voimalan tuulivoimapuistoa. Hankealueen pinta-ala on n. 6978 ha ja suunniteltujen voimaloiden kokonaiskorkeus on n. 300 m. Hankkeessa tarkastellaan myös sähkövarastoinnin mahdollisuutta.

2 Lausunto

Pyydettyä lausuntonaan Luonnonvarakeskus esittää seuraavan.

Lausunnossaan Luke keskittyy Metsästyslaissa (28.6.1993/615) 5 § (13.7.2018/555) lueteltuihin riistalajeihin.

Selostuksessa kerrotaan, että mm. kanalintujen soidinpaikkojen välittömään läheisyyteen kohdistuu suoraa rakentamista ja häiriövaikutusta (melu). Selostuksen vaihtoehdossa VE2 (24 voimalaa) vaikutukset metson ja teeren osalta arvioidaan kohtalaiseksi ja vaihtoehdossa VE 3 (17 voimalaa) arvioidaan vaikutukset metson osalta pieneksi kielteiseksi ja teeren osalta kohtalaiseksi kielteiseksi. Tärkeiden linnustoalueiden osalta hankkeen vaikutukset arvioidaan suureksi kielteisiksi (VE2) tai kohtalaiseksi kielteiseksi tai suureksi kielteiseksi (VE3). Luke näkee, että voimaloiden määrällä ja sijoittelulla tulisi lieventää linnustoon kohdistuvia vaikutuksia entisestään.

Suurpetojen osalta selostuksessa on hyvää pohdintaa mahdollisista vaikutuksista ja vaikutustavoista, mutta lopulta vaikutusten suuruus arvioidaan pieneksi kielteiseksi ja suden kohdalta kohtalaiseksi kielteiseksi.

Selostuksessa todetaan, että yhteisvaikutusten arviointi on perusteltua rajata vain sellaisiin tapauksiin, joissa kaksi tai useampi hanketta ja/tai suunnitelmaa aiheuttavat vaikutuksia samalle tarkastelualueelle tai paikalliselle lajien populaatiolle. Luke huomauttaa, että maakuntakaavoissa vastuu yhteisvaikutusten tarkastelusta monien suojeltavien lajien osalta jätetään nimenomaan yksittäisille hankkeille. Tällöin tarkastelua on monien lajien osalta syytä tehdä isossa mittakaavassa, ei ainoastaan viereisten hankkeiden kanssa.

Sudelle yhteisvaikutukset viereisten (samalle reviirille sijoittuvien) hankkeiden kanssa arvioidaan selostuksessa suuriksi. Muiden suurpetojen osalta ne arvioidaan kohtalaisen tai vähäisen kielteisiksi. Linnuston osalta vaikutukset arvioidaan vähäisiksi kielteisiksi.

Tältä osin Luke näkee, että vaikutusten arvioinneissa on riski virhearviolle.

Mikäli kirjallisuuden osoittamat vaikutukset toteutuvat esim. metsäkanalintujen osalta, voi tuulivoimarakentamisella laajalle alueelle kohdistuessaan olla yhdessä muiden vaikuttavien tekijöiden kanssa merkittäviä vaikutuksia mm. metsäkanalinnuille. Luke suositaa kaikkia ehdotettuja lievennystoimia.

Luke näkee, että metsäpeuraselvitys on lajissaan eräs parhaimmista ja sen perusteella on tehtävissä pitkän ajan kestäviä ratkaisuita. Erityisen hyödyllistä ovat mm. ääni- ja välkevaikutusten arviointi lajin herkkyyteen kuin myös monipuolinen aineisto. Mahdollista häiriövaikutusta on arvioitu hyvin, vaikka siitä puuttuvat pohjoisamerikkalaiset metsäkaribututkimukset, jotka olisivat tuoneet maankäytön häiriövaikutuksien pitkäaikaisia vaikutuksia paremmin esille. Selvityksen perusteella metsäpeura asuttaa hankealuetta ja sen lähialueita vakituisesti, vaikka sen kannat vaihtelevat ajan myötä luontaisesti. Vaikka paikallinen inventointi suorilla näköhavainnoilla kesäisin on erityisen haastavaa metsäpeuran yleisen harvalukuisuuden ja vilkkaan liikehtimisten sekä arkuuden vuoksi, tätä puutetta on korvattu selvityksessä muilla aineistoilla. Pahimmillaan suorien havaintojen puute saattaa johtaa harhaan alueen merkittävyyttä arvioitaessa.

Metsäpeuraselvityksessä on tuotu esille monipuolinen näkemys hankealueen peurakannasta jälkineen ym., joskin samalla selvityksessä on myös raakadatan omaista taulukointia, joka olisi voitu korvata tiiviillä yhteenvedoilla ja esitystavoilla. Myös kuvat ovat erinomaisia ja niistä selviää, että Tornikangas ja metsäpeuran nykyinen kesäjakauma ja kesäelinympäristöt menevät päällekkäin. Luke toteaaakin, että Oulujoen pohjoispuolella metsäpeuran merkittäviä esiintymisiä ei ole muualla kuin juuri sillä alueella, mitä mm. GPS-paikannusaineisto näyttää. Osa alueesta on myös erittäin harvan ja satunnaisen peurakannan aluetta, mikä johtuu luontaisista tekijöistä. Myös Luken syyslaskennat tukevat em. havaintoja. Seuraavat merkittävät nykyiset kesäalueet ovat Oulujoen eteläpuolella Tuulisuon-Kestilän-Pyhännän alueilla. Tornikankaan metsäpeuraselvitys tukee Luken omaa vuosia jatkunutta havainnointi- ja seurantatyötä, jota on tehty siitä lähtien, kun ensimmäiset pantapeurat liikkuvat alueella. Luke seuraa alueen peurakannan kehitystä ja vasatuottoa syyslaskennoilla, joista on myös selvitystä tukevaa aineistoa muodostunut hyvin. Myös vuoden 2021 jälkeen pantaseuranta on jatkunut ja näkemys Oulujoen pohjoispuolisen alueen peurakannasta, sen tilasta ja jakaumasta on täydentynyt ja tukee em. selvitystä erinomaisesti. Tästä on lisätietoa alla.

Luke kuitenkin näkee, että metsäpeuraselvityksessä ja erityisesti YVA-selostuksessa on em. seikoista huolimatta joitain puutteita, ristiriitaisuuksia tai hiukan myös vanhentunutta tietoa, joihin Luke kiinnittää lausunnossaan huomiota ja informoi päätöksentekoa varten.

Huomioita nykyisen tuulivoimarakentamisen kokonaisuudesta:

Nykyisen Natura2000-verkoston lajiperusteet ovat päivityksessä, koska perusteet ovat pahasti vanhentuneet, eivätkä ne riitä turvaamaan metsäpeuran elinmahdollisuuksia edes lyhyellä aikavälillä. Tätä päivitystä koordinoi Ympäristöministeriö. Metsähallituksen Eräpalvelut ja Luonnonvarakeskuksen metsäpeuratoimijat päivittävät nykytiedon perusteella niitä Natura2000-alueita, joita metsäpeura on edellisen päivityksen jälkeen asuttanut vakituisesti erityisesti lisääntymisaikanaan. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan liiton teettämässä Natura-

arvioinnissa esitettyjä linjauksia olisi tärkeää noudattaa. Se tukee myös erinomaisesti Tornikankaan hankkeeseen liittyviä selvityksiä.

Päivityksessä on käytetty mm. samoja pantapeura-aineistoja, joita on käytetty myös tämän selvityksen ja YVA-selostuksen aineistona. Tämän aineiston perusteella metsäpeuralle elintärkeitä Natura2000-alueita sijaitsee myös hankealueen välittömässä läheisyydessä samoin kuin osittain sen sisällä, kuten selvityksessä on erinomaisesti tuotu esille. Oulujoen pohjoispuolella näitä ovat Säippäsuo-Kivisuon, Sarvisuo-Jerusalemisuon Natura2000-alueet. Lisäksi päivityksessä ovat Tolkansuon ja Karhusuon-Viitasuon Natura2000-alueet. Em. suojelualueista ainoastaan Tolkansuon viereen ei ole nykyisissä tuulivoimasuunnitelmissa tulossa tuuli- tai muuta puhtaan siirtymän rakenteita. Jos kaikki em. alueen tuulivoimasuunnitelmat realisoituvat, suurin osa koko Oulujoen pohjoispuolisesta lisääntymisalueesta tulee olemaan häiriöaluetta. Kun nykytiedon perusteella merkittäviä negatiivisia vaikutuksia metsäpeuraan ei voida sulkea pois, riski niille on merkittävä. Luke näkeekin, että ilman tietoa nykyisistä Natura2000-päivityksistä, tehdyt johtopäätökset ovat vanhentunutta tietoa, eivätkä ota huomioon metsäpeurakannan nykyistä tilaa ja erityisesti tulevaisuuden arviointia realistisesti.

Luke huomauttaa, että nykyisen puhtaan siirtymän suunnitelmat ja rakentaminen tuottavat koko Suomenselän alueella pahimmillaan sellaiset olosuhteet, että kokonaisuus ei ole kestävä pitkällä aikavälillä (jollaista tuulivoimaloiden teknisen käyttöön perusteella odotetaan). Vaikutukset ulottuvat useiden metsäpeurasukupolvien päähän, eikä rakennettujen elinympäristöjen jatkokäytöstä ole riittäviä suunnitelmia. Tornikangas ja Oulujoen muut tuulivoimasuunnitelmat ovat osa koko Suomenselän kattavaa luontokatoa (myös toiminnallista luontokatoa). Se muodostuu kaikista niistä rakenteista ja niiden häiriövyöhykkeistä, joita suunnitellaan koko Suomenselän metsäpeuran populaation alueelle poronhoitoalueelta Pirkanmaalle asti. Luke näkee, että nykyiset rakentamisen suunnitelmat ovat vakava riski koko EU:n ainoalle elinvoimaiselle Fennicus-alalajin populaatiolle. Eri tavoitteiden yhteensovittamista tarvitaan nykyistä enemmän yli hanke- tai hallinnollisten rajojen. Luke samalla näkee, että nykyisen puhtaan siirtymän toteutus ja esim. biodiversiteettitavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia, koska tuulivoimaa on rakennettu, rakenteilla ja suunnitteilla metsäpeuralle tärkeän Natura2000-suojelualueverkoston välittömään läheisyyteen koko metsäpeuran läntiselle levinneisyydelle. Luke yhdessä muiden hanketoimijoiden kanssa tulee kiinnittämään huomiota uudessa EU-komission LIFE-rahoitusinstrumentin ja kansallisen rahoituksen tuella toteutettavassa LifeLine4Fennicus-hankkeessa myös maankäyttöön ja sen vaikutuksiin. Hankkeessa seurataan yhtenä erityiskohteena Oulujoen pohjoispuolisen erämaa-alueen peurakannan kehitystä ja liikkeitä.

Pienempiä huomioita metsäpeuraselvityksestä, Tornikankaan hankealueesta ja sen lähialueista:

Käsitys peurapopulaation kokonaistilasta muuttuu melko nopeasti, koska Kainuun kanta on laskussa ja oli v. 2025 noin 700 eläimen suuruinen. Kainuun uusimmat vasatuottolaskennat myös ennustavat kannan taantuvan edelleen. Myös hankealueen ympäristön susikanta on kasvanut vapaan erämaisen tilan ja suhteellisen runsaan hirvikannan myötä. Tämä näkyy Pohjois-Pohjanmaan metsäpeurakannan vasatuoton heikkenemisenä v. 2022 jälkeen (Luke julkaisematon).

Luke huomauttaa kuitenkin, että hankealueen suovaltaisia erämaisia boreaalisia ympäristöjä asuttaa arvokas metsäpeuran-hirven-suden (ja muiden suurpetojen) muodostama natiivien lajien muodostama suurpeto-hirvieläin saalisyhteisö, joka voidaan nähdä erittäin arvokkaana taigametsän yhteisökokonaisuutena myös koko EU:n alueella, vaikka luonnonsuojelua ja kannanhoitoa ohjaavat lait keskittyvätkin yksittäisiin lajeihin. Luke näkee tässä ison puutteen, joka vaatisi niin kansallista ja EU-tason ohjausta kuin tuulivoimarakentamisen optimointia huomioiden myös suojeluarvoja. Mitään tällaista ei ole tehty tieteellisin keinoin, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus jo tuulivoimatariffien asettamisen aikoihin.

Luke myös näkee, että tällaisten kokonaisuuksien säilyttäminen vähintään nykyisen kaltaisina porohoitoalueen eteläpuolella on myös EU:n biodiversiteettitavoitteiden mukaista. Nykytiedon perusteella metsäpeuran tapaiset villit Rangifer-populaatiot eivät menesty rakennetuissa elinympäristöissä. Luke myös huomauttaa, että poronhoitoalueella ei tällaisen peto-saalisyhteisön säilyminen ole edes nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista (ks. esim. suden ja metsäpeuran kannanhoitosuunnitelmat sekä poronhoitolaki).

Luke arvioi, että nykyisissä jo jonkin verran muuntuneissa olosuhteissa metsäpeurakanta reagoi esim. suupetokannan kasvuun melko nopeasti. Muuntuneissa ja ihmisvaikutuksen alaisissa elinympäristöissä muutokset ovat todennäköisesti nopeampia kuin laajoissa enemmän luonnontilaisissa erämaissa, joita Suomessa ei ole jäljellä kuin Lapin suurilla suojelualueilla. Luke näkee, ettei EU-alueen viimeisiä natiivin suurriistayhteisön olosuhteita tulisi enää muuttaa ja samalla heikentää metsäpeuran mahdollisuuksia elinvoimaiseen kantaan nykyisten kaltaisilla laajoilla rakentamisilla.

Oulujoen pohjoispuolinen alue (kuten myös muut erämaiset suovaltaiset alueet Pohjois-Pohjanmaalla) on erityisesti lisääntymisalue, vaikka joitain peuroja saattaa myös talvehtia esim. Tuulisuon – Kestilän alueella. Metsäpeurat muuttavat säännönmukaisesti Etelä-Pohjanmaalle talvehtimaan.

Metsäpeuroja vasoo ja viettää kesäänsä nykyisin myös Utosjoen pohjoispuolella, josta niitä on kulkeutunut poronhoitoalueelle asti jo useita vuosia, ja jossa niitä on ammuttu vaihteleva määrä joidenkin peurojen porotöihin aiheuttamien häiriöiden takia (Metsähallitus, Eräpalvelut: Metsäpeuran perimän turvaamishanke). Luke näkee, etteivät nykyiset poistot ole vielä kestävämmällä tasolla, mutta asian hallintaan rakennetaan kuitenkin ph-alueen rajalle aita pitämään porot ja peurat erillään. Tämä nähdään riistahallinnossa tärkeänä toimenpiteenä, koska tulevaisuudessa Pohjois-Pohjanmaan ja myös Oulujoen pohjoispuoleisen alueen suurten erämaisten suoalueiden odotetaan turvaavan tulevaisuuden peurakannan lisääntymisen ja säilymisen pitkällä aikavälillä, kun etelämpänä mm. ilmastonmuutos, maankäyttö ja valkohäntäkauris- ja sitä seuraava suurpetokannan kasvu voivat heikentää tulevaisuuden elinmahdollisuuksia. Myös nykyiset metsäpeuran kannanhoitohankkeet varautuvat tähän mahdollisuuteen.

Porotutkimusten ja metsäkaribututkimuksen kumulatiivisen tiedon perusteella häiriövaikutusta on odotettavissa, mutta sen intensiteetti metsäpeuralle selviää vasta lähivuosina, kun tuulivoimaa rakennetaan metsäpeuran tärkeille alueille ja tutkimustietoa kumuloituu riittävästi.

Myös nykyiset alustavat mallinnukset metsäpeuravaadinten kesäaikaisesta tilankäytöstä viittaavat siihen, että metsäpeurat välttelevät kesällä vasanhoitojakson aikana ihmisrakenteita (Luke, Metsähallitus Eräpalvelut ja Oulun Yliopisto, julkaisematon käsikirjoitus). Tässä mallinnustyössä ei ole mukana tuulivoimaa, koska GPS-panta-aineisto on kerätty ennen nykyistä kiihtyvää tuulivoimarakentamista.

Luke näkee yhtä lailla metsäpeuraselvitysten tulosten kanssa, ettei GPS-panta-aineisto ole aina riittävä osoittamaan aivan tarkkaan nykyisiä keskeisimpiä lisääntymisalueita, vaikka panta-aineiston jakauma keskittyy enimmäkseen kannan ydinalueille. Tätä puutetta paikkaa elinympäristömallinnuksen tuottama ennustekartta, jota on käytetty myös tässä selvityksessä. Luken näkemyksen mukaan kesäaikainen tilankäyttö keskittyy lähinnä viereisiin Natura2000-alueisiin ja niiden reunametsiin. Sen vuoksi Luke näkee erityisen perustelluksi noin 5 km rakentamattoman suojavyöhykkeen säilyttämistä alueen tärkeiden Natura-alueiden ympärillä, mikä perustuu lähinnä Tolvanen ym. (2023) ja Tolvanen ym. (2025) laajaan kokooma-artikkeliin ja sen suomenkieliseen raporttiin sekä metsäkaribututkimuksiin. Tämä on Luken yleinen suositus kaikille metsäpeuralle tärkeille Natura2000-alueille. Myös arvioitavana oleva metsäpeuraselvitys tukee tätä näkemystä.

3 Lausunnon tiivistelmä

YVA-selostuksessa arvioidaan metsäpeuraan kohdistuvien vaikutusten olevan (nykyisten vaihtoehtojen VE2 ja VE3) merkittävän negatiivisia kielteisiä. Luke ei tunnista, että esitetyillä lievennystoimilla saavutettaisiin em. arviointiin merkittäviä muutoksia. Luke korostaa, että Tornikangas yhdessä Ponteman, Pahkavaaran ja Susisuon hankealueiden kanssa aiheuttaa laajan, yhtenäisen häiriöalueen. Tämän seurauksena tehtyjen johtopäätösten mukaisia vaikutuksia ei nykytiedon perusteella voi sulkea pois erityisesti Sarvisuo-Jerusalemisuon, Kivisuon-Säippäsuon ja Karhusuon-Viitasuon Natura2000-alueilla. Luke näkee, että lisärakentaminen voi aiheuttaa suoran luontokadon lisäksi saalistus- eli kuolleisuusriskin kasvua. Luke myös näkee, että vaikuttavia lievennys- tai kompensatiokeinoja ei ole käytettävissä kuin siirtämällä voimaloita ja niihin liittyviä runsaita lineaarirakenteita kauemmas Natura2000-alueilta. Ei ole olemassa riittävästi vaihtoehtoisia alueita niin, että nykyisten alueiden laadullinen heikkeneminen rakentamisen myötä korvautuisi siten, että peurat aikaa myöten siirtyisivät muualle. Voidaan perustellusti kysyä, mikä olisi tällainen vaihtoehtoinen laadukas alue? Sitä ei tosiasiallisesti tunneta. Samalla Kainuun populaatio kärsii muista hallintopäätöksistä. Poronhoitoalueen läheisyys tai nykyinen metsätaloustalouden käyttö Natura2000-alueiden ympärillä ei ole peruste lisärakentamiselle suojelualueiden läheisyyteen. Lisäksi nykytiedon perusteella on vaikea löytää rakennettujen elinympäristöjen lisäämisestä myönteisiä vaikutuksia siten kuin YVA-selostuksessa pohditaan.

Kun yhteenvedossa todetaan ja tuetaan seuraavaa lausuntoa Susisuon hankkeen osalta, että ”Natura-selvityksessä ei tunnistettu sellaisia vaikutusmekanismeja, joista voisi aiheutua Natura-alueen suojeluperusteille todennäköisesti merkittäviä vaikutuksia. Näin ollen Susisuon tuulivoimahankkeen ei arvioida aiheuttavan merkittäviä vaikutuksia Natura-alueelle ...” (Wsp 2024), Luke näkee em. toteamuksen ristiriitaisena kaiken sen nykytiedon perusteella mitä Rangifer-alalajien vasteista rakennettuihin elinympäristöihin tiedetään.

Muuten Luke tukee selostuksessakin esitettyä johtopäätöstä, että kaikkien läheisten tuulivoimasuunnitelmien yhteisvaikutus tulee olemaan merkittävä kielteinen alueellisesti merkittävään paikallispopulaatioon ja sen myötä koko populaatioon huomioiden kaikki muut rakentamissuunnitelmat ja toteutuneet rakenteet Pohjois-Pohjanmaalla ja koko Suomenselän kannan alueella.

Erityisesti Luke näkee, että vasominen ja kesälaidunnus on mahdollistettava merkittävien Natura2000-alueiden välissä, koska vähäiset ja yksipuolisen avosuovaltaiset suojelualueet eivät riitä yksinään turvaamaan elinvoimaista paikallispopulaatiota. Myös tuulivoima-alueiden väliin on jätävä riittävä etäisyys, joka mahdollistaa pysyvän paikallispopulaatio elinkyvyn. Suositukset on mahdollista huomioida myös nykyisessä tuulivoimasuunnittelussa, jos tuulivoiman sijoittelua optimoitaisiin suositukset, suojeluarvot ja siihen liittyvä lainsäädäntö huomioiden. Luke näkeekin nykyisen, myös Tornikankaan ja muiden lähialueen tuulivoimahankkeiden sijoittelussa kokonaisvaltaista haittojen minimoinnin optimoinnin puutetta, joka on tyypillistä koko Suomenselän populaation levinneisyyden alueella. Luke tukee selvityksen johtopäätöksiä siitä, että voimaloiden ja tärkeiden lisääntymisalueiden (erityisesti Natura2000-alueet ja niiden reunametsät) välille tulee jättää riittävä etäisyys. Koska Tornikankaan alue ja sen lähialueet ovat Oulujoen pohjoispuolella kaikkein merkittävien metsäpeuran lisääntymisalue, Luken suositus 5 km suojavyöhykkeestä on erityisen tärkeä. Tosin Luke samalla näkee, että kumuloituvan tiedon perusteella em. 5 km suojavyöhyke voi olla riittämätön.

Luke katsoo, että voimaloiden määrällä ja sijoittelulla tulisi edelleen vähentää linnustoon kohdistuvia haittoja. Suurpetojen osalta vaikutuksia selostuksessa on pohdittu monipuolisesti, mutta ne arvioidaan silti lopulta pieniksi tai kohtalaisiksi kielteisiksi. Luke huomauttaa, että yhteisvaikutusten arviointi tulisi ulottaa laajempaan mittakaavaan, sillä maakuntakaavoissa vastuu tästä on jätetty yksittäisille hankkeille.

Nina Peuhkuri

Kehittämispäällikkö, johtava tutkija

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 03.11.2025 klo 16:53:11.

Lausunnon valmistelija(t):

Saara Kattainen

Antti Paasivaara

Liitteet:

Tiedoksi: